

Literatura

- Düll R. (1977): Die Verbreitung der deutschen Laubmoose (Bryopsida). - Bot. Jahrb. Syst. 98: 490-548.
- Düll R. (1985): Distribution of the European and Macaronesian mosses (Bryophytina). Part II. - Bryol. Beitr., Rheurdt, 5: 110-232.
- Frahm J.-P. & Frey W. (1987): Moosflora. - 525 p., 2. ed., Stuttgart.
- Krajina V. (1933): Die Pflanzengesellschaften des Mlynica-Tales in den Vysoké Tatry (Hohe Tatra). I. Teil. - Beih. Bot. Cbl., Dresden, 50: 774-957.

OHROŽENÉ MECHOROSTY - CELOSVĚTOVÁ AKTIVITA

Jiří V á ň a

V souvislosti s informací o činnosti ECCB (Bryonora 7: 2-3) jsme se zmínili i o ustanovení skupiny "Bryophyte Specialist Group", která má řešit problematiku ohrožení mechorostů na celosvětové úrovni. Tato skupina je sestavena tak, aby jednotliví členové měli na starosti problematiku jednotlivých světadílů. Mimo stojí předseda (T.Hallingbäck - Švédsko) a sekretář (N.Hodgetts - Velká Británie), oba shodou okolností rovněž členové výboru ECCB (viz Bryonora 7). Problematiku Severní Ameriky má na starosti R.E.Andrus (USA), Afriky T.Pócs (Maďarsko), Asie B.Tan (USA) a Austrálie H.Streimann (Austrálie). Na první, a prozatím jediné schůzce (při příležitosti I.A.B. konference v Exeteru dne 19.7.1991), byla dvě dosud neobsazená místa doplněna ženami: C.Matteri (Argentina) je zodpovědná za oblast Latinské Ameriky a P.Geissler (Švýcarsko) za Evropu.

První aktivitou této skupiny byla rozsáhlá dotazníková akce, týkající se informací o ohrožení mechorostů a problematiky ochrany mechorostů. Celkem 11 otázek bylo rozesláno asi 550 bryologům (československé bryology nevyjímaje). Dotazník byl vyhodnocen ke dni 1.10.1991; do té doby odpovědělo 75 bryologů z 35 zemí (z Československa jediná odpověď), jejichž odpovědi však pokryly problematiku 42 zemí. Mezi zeměmi, z nichž nedošly informace, byly z Evropy Irsko, Norsko, Francie, Itálie a všechny balkánské státy včetně Rumunska. Informace, týkající se ostatních kontinentů byly spíše ojedinělé. I přes určitý stupeň subjektivity (někdy se různily odpovědi i z jedné země) poskytl tento průzkum řadu zajímavých zjištění, které byly souborně zpracovány a které obdrželi všichni ti, kteří se akce zúčastnili.

Většina zemí konstatovala úbytek mechorostů na svých územích. Nepatrný úbytek byl hlášen ze Švédska, Finska, převážné části Velké Británie, Portugalska a Maďarska (!) v Evropě. Naopak k úbytku mechorostů dosud nedochází na Aljašce, v Coloradu a Wisconsinu.

Červený seznam mechorostů mají v Evropě již vypracovány tyto státy: Finsko, Švédsko, Německo (pouze bývalé Západní Německo), Belgie, Lucembursko, Rakousko, Švýcarsko, Polsko, Maďarsko, červenou knihu pak SNS. K těmto státům dnes již přibýlo i Nizozemí. Mimo Evropu mají celostátní červené seznamy mechorostů pouze Japonsko a Filipíny. V několika státech však červené seznamy vlastní některé části (spolkové země aj.); tato situace se týká celého Německa, USA, Československa a vlastně i SNS. Na přípravě těchto seznamů se pracuje ve Velké Británii, na Pyrenejském poloostrově, u nás a dnes již také ve Francii.

Za nejvíce ohrožené jsou považovány druhy epifytické (33% odpovědí) a bažinné (Evropa, Severní Amerika); v tropech pak druhy tropických pralesů. Zajímavý je výrazný úbytek jätrovek (hlavně lupenitých) v Himaláji. Za hlavní příčinu úbytku jsou považována "lesnická opatření" (60%), čímž je míněno kácení lesů, likvidace starých stromů a padlých kmenů, výsadba jiných dřevin aj. Druhé místo zaujímají "meliorační zásahy". Pro Evropu zaujímá další místa "poničení lokality", "činnost člověka v nejšířím slova smyslu", "znečištění ovzduší" a "hnojení", v Severní Americe

"zničení lokality". Třikrát byl jako faktor úbytku mechorostů zmíněn turistický ruch, třikrát vysbírání lokality a dvakrát přelidnění. Další otázky se týkaly výzkumu ohrožených druhů, lokalit těchto druhů, prostředků na provádění jejich ochrany apod. Zákonem jsou chráněny některé druhy mechorostů zatím pouze ve Velké Británii, SNS, Japonsku a Jihoafrické republice.

Druhou aktivitou skupiny, která probíhá v současné době, je příprava předběžného červeného seznamu mechorostů světa ("Towards a World Red List of Bryophytes"). Počítá se zhruba s 25-50 druhy játrovek a stejným počtem mechů. Zahrnutí zástupci budou pochopitelně reprezentanty určitého typu, úplný seznam je uvažován na pozdější dobu. Zahrnuté druhy mají pokrývat co nejširší škálu stanovišť, rozdílné biomy a fytogeografické oblasti, různé systematické skupiny apod. S předběžnou verzí se počítá v srpnu 1993 (Mezinárodní botanický kongres v Tokiu).

BABYLÓNSKÝ PŘÍBĚH NA TĚMA LIŠEJNÍK

Jiří Liška

Pátráním po vyjádření pro lišejníky v různých jazycích navazujeme na pojednání o původu slova mech v minulém čísle. Většina indoevropských jazyků přejímá s různými pravopisnými modifikacemi latinské *lichen*, jež je řeckého původu (cf. Bryonora 6: 3; v moderní řečtině má slovo *lichen* dva významy - 1. lišejník a 2. herpes); angličtina, francouzština a rumunština beze změny (v singuláru), italsky *lichene*, španělsky *liquen*, portugalsky *liquen*, holandsky *licheen*, ruský *lišajnik*, ukrajinsky *lišajnyk*, bulharsky *lišaj*, apod. V některých jazycích je zajímavá existence dvojího vyjádření, vedle tohoto výše zmíněného je ještě pravděpodobně starší označení, např. v holandštině *korstmoss* (zde je zřetelná připomínka mechů) a v ukrajinštině *obrisnik*. Z posledního příkladu je vidět, že ani v slovanských jazycích není společný kořen; dalším důkazem je polské *porost*. Zato skupina skandinávských jazyků (švéd., nor. a dán.) má shodné označení *lav*, které má případně i další významy odkazující na původ, resp. důvod tohoto označení: nízký (dán., nor.), primitivní (nor.), spolek, sdružení, cech (dán.); švédský slovník však neuvádí další významy. Podobně německé *die Flechte* připomíná na první pohled slovo *flach*, tj. plochý. Ve skutečnosti však *die Flechte* má (kromě označení "lišej") ještě jiné, původní významy: 1. cop, vrkoč, 2. košatina; zde je tedy jasný odkaz na keříčkovité lišejníky r. *Usnea* apod. V němčině rovněž existuje sloveso *flechten*, tj. splétat (copy), víti (květiny), plést (košíky); substantivum *der Flechter* označuje košíkaře, popř. výrobce proutěného nábytku. Zajímavé je i sloveso to *lichen* v angličtině (jež je zřetelně nedávno nově vytvořené), znamenající "pokrýt lišejníkem", např. tvary *lichened* a *lichening*; samozřejmě ještě novější je sloveso to *lichenize* (lichenizovat).

Velmi zajímavý je odraz významu lišejníků pro život severských národů v jejich jazycích. Výraz pro lišejník je ve finštině *jäkälä* a v různých obměnách se vyskytuje i v jiných jazycích náležících do ugrofinské skupiny: *jägälä* (karelština), *đägäl* (nor. laponština), *jala* (jazyk syrjäänii) aj.; podobný kořen se vyskytuje i u sibiřských národů, jejichž jazyky do ugrofinské skupiny nepatří, dokonce i v ruštině existuje slovo *jagel* označující velké dutohlávky ("olennij moch", tj. dutohlávka sobí a příbuzné druhy). Původ tohoto slova se mi však přes velké pátrání v několika finských univerzitních knihovnách nepodařilo zjistit. V každém případě jde o velmi staré slovo (nejméně 2-3 tisíce let); pro srovnání nejstarší literární pramen pro slovo *lichen* v angličtině je udáván překlad Plinia (1601), pro *die Flechten* v němčině Order (1769). Na starý původ tohoto slova by rovněž ukazovalo jméno řeky *Jagala* v Estonsku (estonský lišejník se však řekne *samblik*). Výraz "luppo" ve finštině označuje visící epifytické druhy r. *Bryoria* a období, kdy sobí jsou díky vysoké sněhové pokrývce odkázáni na pastvu lišejníků z visících větví je rovněž označováno